

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Thesavrvs Sacrorvm Ritvvm, Sev Commentaria In Rvbricas Missalis Et Breviarii Romani

In quibus origo cuiusque Ritus, Causæ historicæ, vel mysticæ, ex maiorum ingenio, Theoria, Praxis, Obligatio, & exquisitus Vsus, additis opportunè Decretis omnibus S. Rituum Congregationis, quàm breuissimè explicantur

Gavanti, Bartolommeo

Antverpiæ, 1646

De Feria quinta in Cœna Domini. VIII.

urn:nbn:de:hbz:466:1-40214

De Feria quinta in Cœna Domini. VIII.

DE hac Feria *Ordo Romanus*. Missa verò festiuū habet Officium, ob institutionem Sacramenti Sacramentorum. Sed, vt ait *Rupert. lib. 5. cap. 14.* sicut in Feria quinta mundi ex aquis ortum genus partim reliquit gurgiti Deus, hoc est, pisces creauit; & partim leuauit in aëra, hoc est aues: ita in hac Feria quinta deprimimur in tristitiam, leuamur in gaudium. Crux, quæ in Altari est, velo tegatur albo.

² Missæ Officium habetur in Antiphonario & Sacram. Gregor. cuius Collecta huc translata est ex Missali Ambrosiano, ait *Pamelius in Liturgicon tom. 1.* Dicitur *Gloria in excelsis*, ex Bonifacij Decreto, *Durand. lib. 6. c. 75.* & ab Episcopis, *de Conf. Dist. 1. Porro. qui est Canon Nicolai Papa.* Campanæ deinde silent, vt excelsa nostra & turrium nostrarum taceant in humilitate Christi, *Alcuin.* & quia tunc Apostoli prædicatores per castella non circuibant, & tacebant, *Rupert. loco cit. cap. 29.* & vt silentium indicamus populo, *idem.* Dicitur *Pax vobis* ab Episcopo, in Sacram. Gregor. Euangelium quadrat, quia eo die Chri-

stus lauit pedes: & in Epistola sufficienter agitur de Eucharistia.

³ De Symbolo diximus in *Rubr. general. 1. par. tit. 11. Communicantes*, Hanc igitur oblat. *Qui pridie.* quæ sunt propria huius Missæ, habentur in *Ordine Romano.*

⁴ Pax non datur, *ex eod. Ord. Rom.* in detestationem osculi Iudæ, *Alcuin.* In tertio *Agnus Dei* dicitur, *dona nobis pacem*, contra editionem Venetam in Officijs paruis Hebdomadæ maioris, in quibus perperam notatur, quod habet *Duran. lib. 4. cap. 52.* tertio dici, *miserere nobis*: nam Missale vult dici de more, quamuis pax non detur.

⁵ Reseruatur Hostia cum particulis in sequentem diem pro Sacerdote, & infirmis, ex Decreto Innocentij I. *Duran. c. 75.* & habetur hæc reseruatio in *Sacram. Gregor.* nihil de Sanguine, tum quia periculum est ne effundatur, *Hugo Victorin. de Spec. Miss. obseru. lib. 3. cap. 20.* tum quia significatur in Calice finis legis antiquæ, & cum bibisset Christus in Cruce, dixit, *Consummatum est*, id est Testamentum vetus, *Duran. loco cit.*

Verba Rubricarum huius diei sunt.

⁶ *Hodie Sacerdos consecrat duas Hostias, quarum vnā sumit, alteram reseruat pro die sequenti, in quo non conficitur Sacramentum: reseruat etiam aliquas particulas consecratas, si opus fuerit, pro infirmis: Sanguinem verò totum sumit: & ante abluitionem digitorum ponit Hostiam reseruatam in alio Calice, quem Diaconus a Palla & Patena cooperit, & desuper velum expandit, & in medio Altaris collocat. Deinde fit Communio, & completur Missa. Sacerdos autem genuflectit, quandocumque accedit, vel recedit à medio Altaris, vel transit ante Sacramentum in Calice reseruatam: & cum dicere debet, Dominus vobiscum, non vertit se ad populum*

luminis in medio Altaris, ne terga vertat Sacramento, sed à latere Euangelij: & in fine e ibidem dat benedictionem.

Calicem alterum de Credentia ad Altare hoc item loco deferat Subdiaconus sine velo longo, sed cum velotantum Calicis eiusdem paruo, Patena, & Palla.

a *Palla & Patena cooperit.*] Palla prius, quæ, vt diximus aliàs, significat lapidem ad ostium monumenti; Patena deinde, ad tutelam Pallæ, quasi sigillum indicet Phariseorû, de quo *Matt. 27. Signâtes lapidem cum custodibus.* Cùm enim Sabbato sancto anticeperit Missa, quæ de nocte dicebatur; congruit etiam accelerari representationem Sepulchri Christi, vt innuit *Duran. loco citato.* à Feria V. post Missam, quamquam improprie, Sepulchrum Domini hoc appellatur.

b *Velum expandit.*] Velum album ad cautelam & ornatum apponitur.

c *Fit Communio.*] Omnis populus communicat in ordine suo. ita legitur in *Sacramentario Gregoriano.* De qua Communionem vide supra p. 2. tit. 10. num. 9. pag. 172.

7 An Cleri quoque & Sacerdotum? Sanè *Francolinus 1. par. de Tempore Hor. Can. cap. 30. ex Ord. Roman. & Alcuino* contendit, non licere hodie Sacerdotibus celebrare priuatas Missas, ob receptam consuetudinem faciendi vnum Sacrum solemne, in quo, exemplo Apostolorum, omnes Presbyteri communicent: cui subscribit *Azor. lib. 10. cap. 24. quest. 5. quid-*

quid contrà sentiunt *Sotus & Nauarrus*; extatque Canon Soteris de hac Communionem generali *de Consec. Distinct. 2. In cœna.* concedit *Suarez. 3. part. disp. 8. sectione 2.* Missas plures, secluso scandalo, & in loco secreto, sine concursu. Sacra verò Rituum Congregatio 27. Septembris 1608. Communionem Cleri iubet in hac Missa, in memoriam, quòd Christus communicauit Apostolos; & hoc est seruandum. Communicent autem Presbyteri cum Stola de collo pendente, *ex Concil. Braccar. III. can. 3.* ante Altare quidem Sacerdotes & Leuitæ, extra Chorum populus, *ex Concil. Tolozano IV. cap. 17.* si tamen Stola omitatur, non est peccatum mortale, *ex Doctoribus apud Bonac. disp. 4. quest. 6. pun. 2. num. 2.*

d *Genus flectit, quandocumque accedit, &c.*] Ob reuerentiam Sacramenti, licet in Calice lateat, & sub velo, quod in simili casu aliàs obserua.

e *Ibidem dat benedictionem.*] Hoc est, in latere Euangelij; neque perficit circulum, sed reuertitur ad medium, ne terga vertat Sacramento: nam crastina die ob eandem causam idem habes apertè in Rubrica ad *Orate fratres.* eadem obseruent Ministri; & ad ea, quæ maioris sunt reuerentiæ his diebus erga Christum à Iudæis derisum, diligentius aduertant.

8 *Legitur Euangelium sancti Ioannis, in cuius initio Sacerdos non signat Altare, sed seipsum tantum.*

In Altari non fit signum; quia ibi immediatè adest auctor benedictionum. Si legit Euangelium in libro, potest

signare librum. Ad ea, *Et Verbum caro factum est,* genuflectat Celebrans cura Ministris paulò versus Sacramentum.

9 *Hodie*

o *Hodie* paretur locus aptus in aliqua Cappella Ecclesia, vel Altari, & decenter, quoad fieri potest, ornetur ^b cum velis & luminibus, ubi Calix cum Hostia ut supra referuata reponatur, Finita autem Missa accenduntur intorticia, & ^h fit Processio more solito, alio tamen ⁱ Subdiacono parato Crucem ferente. ^l Celebrans indutus Pluuiiali albo, stans ante Altare, ^m imponit incensum in duobus thuribulis absque benedictione, deinde in medio genuflexus, cum altero ⁿ incensat ter Sacramentum: & ^o accepto Calice cum Sacramento de manu Diaconi stantis, & cooperto extremitatibus veli, quo eius humeri teguntur, procedit medius inter eundem Diaconum à dextris, & Subdiaconum à sinistris, & sub baldachino, duobus Acolythis ^a Sacramentum continuè incensantibus usque ad locum preparatum, ubi pro crastino seruandum est. Interea dum fit Processio, ^c cantatur Hymnus, Pange lingua gloriosi Corporis. Cum autem ventum fuerit ad locum paratum, Diaconus genuflexus à Sacerdote stante accipit Calicem cum Sacramento, & ponit ^e illum primò super Altare, ubi à Sacerdote genuflexo incensatur, ut supra: deinde ^c reponit in capsula. Postea in Choro dicuntur Vesperæ sine cantu.

f *Paretur locus.*] Omnino debet esse distinctus ab Altari, in quo fuit celebratum.

g *Cum velis.*] Vela sunt cortinae, ex Gloss. de Consecrat. d. 1. cap. Altaris. Imò ex Ambros. ad Marcellinam, ut explicat Baron. anno 112. sunt cortinae Regiae. Plura idem Baron. an. 329. Non igitur adhibeantur panni nigri; tum quia in horto sepultus fuit Christus; tum quia crastina die super Calicem adhuc erit velum album, cum reportabitur ad Altare maius; tum quia viuit verè Christus, etiam in representatione mortis eiusdem. Exemplum habes in Sacello Pontificio Romano, ubi omnia splendent in hoc casu referuandæ Hostiæ. abusuè à vulgo sepulchrum Christi appellatur, ut supra diximus.

h *Fit Processio more solito.*] Ante Pium V. de hac nulla mentio est in

Missalibus: fit autem de more, Acolythis nimirum cum candelabris Crucem comitantibus; non tamen extra Ecclesiam, ex Decreto S. Congregationis super negotia Episcoporum, tam in hac quàm in sequenti Feria, die 6. Augusti 1591.

i *Subdiacono parato.*] Id est, cum Tunicella alba, sine Manipulo, Crux etiam sit adhuc velata, contra quosdam, qui oppositum scripserunt gratis: & melius Romæ velo tegitur violaceo quàm albo, prout requirit Passionis tempus. Quòd autem à Subdiacono Crux deferatur, diximus supra par. 2. tit. 13. num. 4. pag. 184. Hic autem cum suis Acolythis stabit, genuflexis alijs in loco ubi reponitur Sacramentum.

l *Celebrans indutus Pluuiiali.*] Ut illud induat, retrahet se extra cornu Epistolæ, ob præsentiam Sacramenti, ibique

ibi que omnes deponant Manipulos. *m Imponit incensum absque benedictione.*] Vide supra quæ diximus in elevatione Hostiæ ad Missam *par. 2. tit. 8. num. 8. pag. 153. & in Carim. Episc. lib. 1. cap. 23. & lib. 2. cap. 33. habetur.*

n Incensat ter Sacramentum.] Adde, facta antè & post profunda capitis simul cum Ministris inclinatione. Caveat Diaconus ab osculis coram Sacramento, *Carim. Episc. lib. 1. cap. 23.*

o Accepto Calice.] Ita vt Celebrans sinistra nodum teneat, & dextram superponat Calici, quam Diaconus tegit extremitatibus veli pendentis ab humeris.

p Sub baldachino.] Vocatur Mappa ab *Innoc. III. lib. 2. Myst. Miss. cap. 7.* & in distributione hastarum eiusdem, nobilioribus dantur eæ quæ sunt in facie Celebrantis, posteriores minùs nobilibus, *Carim. Pap. lib. 2. cap. 14. & Carim. Episc. lib. 1. c. 14.* Nobilioribus item inter hastas pares dentur eæ, quæ sunt à dextris Celebrantis, dum procedit. conuenit tamen, vt hodie & sequenti die ab Ecclesiasticis cum Pluuiialibus deferantur hastæ; quòd si desint Pluuialia, non idèò induant Stolas, cottis tantùm induti, *ex Carim. Episcop. lib. 2. cap. 25. & 26.*

q Sacramentum continuè incensantibus.] Duobus modis fieri potest. Primò, si Acolythy alternatim incensent ductis Thuribulis, vt fit in incensatione personarum. Secundò, si hinc inde antè procedant moentes manibus dextris Thuribula de iisdem penden-

tia, & effumantia, ait *Rituale Romanum de Processione sanctissimi Sacramenti*, quasi sternendo viam Sacramento cum odore incensi. qui modus videtur magis vsitatus, & maiorem reuerentiam connotat erga Sacramentum, quod numquam nisi à genuflexis Sacerdotibus incensari solet.

r Cantatur Hymnus, Pange.] Celebrans numquã cum alijs in Processione Sacramenti cantat, sed secretò dicit. Quia Processio nõ fit extra Ecclesiam, conuenit, vt Clerus ad primos duos Versus, *Tantum ergo Sacramentũ, &c.* genuflectat conuersus ad Sacramentum; ministri tamen non genuflectant: extra Ecclesiam verò minimè, & vbi multus est Clerus. posset alioqui, & malè, interrumpi Processio.

s Illum primò super Altare.] Adde, & deinde genuflexione facta descendit, & rursus imponi curat incensum sine benedictione à Celebrante stante, vt priùs, amoto velo per Subdiaconum ab humeris Celebrantis; quia non est daturus in fine benedictionem.

Dum incensatur Sacramentum, cantatur, *O salutaris Hostia*, vel, *Tantum ergo Sacramentum*, vt in *Carim. Episc. lib. 2. cap. 23.*

t Reponit in capsula.] Facta iterùm genuflexione antè & post. Clauem autem dabit illi ad quem spectat: non enim videndus est Galix à populo, & multò minùs Hostia patere populo debet. Nequè dari debet clavis laico, quantumuis nobili, ex Decreto sacre Rituum Congregationis 30. *Ianuarij 1610.* sed ei potiùs qui sequenti die est celebraturus.

10 *Et Sacerdos cum ministris denudet Altaria, legendo Antiphonam, Diuiserunt, &c. cum toto Psalmo.*

Ordo Romanus. Altaria, inquit Rub. non Altare maius tantum. An Altaria denudanda erunt, dum dicuntur Vesperæ: ex hac Rubrica videtur affirmandum. *Alcuin.* post Vesperas vult denudari, quia vespere, ait, nudatus fuit Christus suis discipulis. Idem habet *Carimon. Episc. lib. 2. cap. 23.* & communior vsus Ecclesiarum Urbis cum Carimoniali prædicto explicat Rubricam. In Missali Vatic. 1604. legitur: *Postea Sacerdos cum ministris denudet, &c.*

11 Hæc Altarium nuditas significat Christum amisisse speciem & decorem, *Ruper. lib. 5. cap. 35.* & vestimenta illius fuisse diuisa inter milites, vt ex Antiphona patet. & idem *Rupert.* colligit nudatum Christum quasi gloria deitatis: *Deus, Deus meus, vt quid dereliquisti me?* contemplatur *Duran. cap. 76. loco citato.*

12 Procedat autem Celebrans cum Diacono in Albis & Stolis tantum violaceis, cum Subdiacono in Albis tantum, sine Manipulis, & Clerus cantare potest Psalmum totum. Amouendæ verò sunt mappæ tantum cum

pallijs, & alijs ornamentis, relicta Cruce velata cum candelabris in Altaribus: neque Psalmus idè est repetendus, si multa sint Altaria. Conopeum Tabernaculi maioris, in quo asseruatur ordinariè Sacramentum, adhuc placet esse coloris violacei, vt diximus pag. 79. quia Regia viuentis Christi est, ad modicum tempus absentis. quòd si adhibeatur coloris nigri, ob sequentem Feriam 6. ea erit ratio, quia vacuum est Tabernaculum; & conformis erit color paramentis Celebrantis: standum ergo erit consuetudini locorum. Et Romæ in Ecclesia S. Petri amouetur conopeum, quod etiam magis placet, nisi sint velandæ statuæ seu imagines prædicti Tabernaculi.

13 Hoc triduo trãseuntes ante Crucem, quæ est in Altari maiori, reuerentiam illi faciant cum genuflexione; excepto Celebrante parato (nisi aliud infra notetur) quia fulget Crucis mysterium. & de die Parasceues hoc decreuisse sacram Rituum Congregationem, testatur *Castaldus in sua Praxi Carimoniarum.*

14 Post denudationem Altarium, hora competenti factò signo^a cum tabula, conueniunt Clerici² ad faciendum mandatum. Prælatus, seu Superior, super Amictu & Alba induitur Stola & Pluuiali violaceis, & in loco ad id deputato, ministrante Diacono (qui paratus cum Subdiacono, vt in Missa, paramentis albis, ei assistit) imponit incensum in thuribulo: deinde Diaconus³ librum Euangeliarum ante pectus tenens, genuflexus^b ante Superiorem, petit benedictionem: qua accepta, astantibus duobus Acolythis cum candelabris accensis, & Subdiacono librum tenente, signat librum, & incensat, & cantat, vt moris est, Euangelium, Ante diem festum Pasche, vt in Missa. Quo finito, Subdiaconus portat librum apertum osculandum Superiori, & Diaconus eum de more incensat. Postea Superior exiit Pluuiali, & per Diaconum & Subdiaconum præcingitur linteo, &

& sic præcinctus, assistentibus sibi ipsdem Diacono & Subdiacono, accedit ad lotionem pedum: & per ordinem dispositis ijs qui lauandi sunt, Clericis peluim & aquam ministrantibus, Subdiacono singulorum pedem dextrum tenente, genuflectens singulis, illorum pedem lauat, c extergit, & osculatur, Diacono^d præbente linteum ad abstergendum.

ii *Cum tabula.*] Sonitus lignei fit mentio in *Parasc. in Ordine Rom.* sed & hac die adhiberi docent *Alcuin.* & *alij.* Humilitatis est indicium, *Amal. lib. 4. cap. 21.* Terrorem significat Iudæorum incussum Apostolis, *Gemma lib. 3. cap. 88.* & lignum Crucis, quo conuocantur omnes, adumbrat, *Rupert. lib. 5. cap. 29.* Minus etiam sonat lignum quam æs: quia mulieres in passione magis loquebantur de Christo quam Apostoli, *Durandus cap. 76.*

x *Ad faciendum mandatum.*] Dicitur mandatum, quia mandauit Christus lauationem pedum; & quia Antiphonæ incipiunt ab hac, *Mandatum nouum, &c.*

y *In loco ad id deputato.*] Congruum esset, ut ibi Altare esset cum pallio albo, ad significandam munditiam, cuius gratia lauandi sunt pedes, cum Cruce, & candelabris. Poterit etiam parari Credentia à latere sinistro, super quam collocabuntur Missale, linteum Sacerdotis, vasa ad abluendas in fine manus eiusdem, & alia eiusmodi, cum floribus & herbis. Scamna necessaria cum tapetibus habeantur pro lauandis, & tapetia sint ita ampla, ut Celebrans super ipsdem genuflexus

lauare queat, neque Albam fœdet.

z *Vi in Missa.*] Hoc est, cum Manipulis, (licet eo careat Celebrans) ob Euangelium cantandum à ministris. Si fiat Processio à Sacristia ad locum destinatum, Subdiaconus ferat Crucem inter Acolythos medius, more solito, quam deponit prope Altare in cornu Euangelij.

a *Librum Euangeliarum, &c.*] Imposito prius de more incenso cum benedictione in Thuribulum à Celebrante. Hoc eodem loco Euangelium restitutum est à Pio V. in *secunda editione Missalis ab eodem reformati ante Clementem VIII. iuxta Ordinem Romanum antiquum.*

b *Ante Superiorem.*] Adde, stantem in cornu Epistolæ. Finita incensatione Celebrantis deponuntur Manipuli à ministris, ut ei liberius inferuiant.

c *Extergit, & osculatur.*] Nullo facto super pedem signo Crucis manu Celebrantis.

d *Præbente linteum.*] Stabit ideo Diaconus à dextris, colliget linteum ipsum quo Celebrans est præcinctus, & extendet, quando opus est, ut tergat: non autem Diaconus infundat aquam pedibus, quod aliqui scripserunt nimis apertè contra Rubricam.

15 *Et interim hæc subscripta cantantur.*

In cantandis Psalmis Mandati, versus tantum Versus cantatur, *Duran. lib. 6.*

cap. 75. quod etiam dicitur in Rubrica Missalis.

16 Post lotionem, Superior, vel qui alijs abluit pedes, lauat manus, & abstergit alio linteo: deinde rediens ad locum, ubi prius fuerat, accipit Pluuiale, & ^e stans capite detecto ^f dicit, & c.

^e Stans capite detecto.] In medio scilicet ante Altare.

^f Dicit.] Manibus iunctis, ut alijs notauimus, tenentibus librum Diacono & Subdiacono. Orationes cum Versibus additæ sunt à Pio V. ex Ordine Romano.

17 Finitis omnibus, vel exiit ibidem Superior, vel redit in Sacristiam ordine quo venerat.

18 De hoc Mandato cum Euangelio Missæ huius diei meminit *Ordo Romanus*. Ablutio verò pedum habetur apud *August. Epist. 119. & Cyprian. Sermonem de hac re*. fitque ad humilitatem Christi imitandam, & ad munditiam animæ designandam, *Rupert. lib. 5. cap. 20*. Vnde & antiquitus

reconciliabantur Deo hac die penitentes. S. Gregorium firmasse Decreto lotionem hanc, scribit *Alph. Villegas in Flore Sanctorum*.

19 De oleis sacris nihil Missale neque nos loquimur; ad Pontificale spectant. interea lege *Durand. libro 6. cap. 74*.

20 Hora commodiore, post Vesperas, deferantur particule supra referuatæ pro infirmis cum luminibus, Superpelliceo & Stola alba adhibitis, ad locum ubi referuata fuit Hostia consecrata; nisi aliud exigat laudabilior consuetudo: & ostium Tabernaculi, in quo ordinariè asseruari solent, maneat apertum, ne populus ibi adoret quod non adest amplius.

De Feria sexta in Parasceue. IX.

1 Institutorem Feriæ Parasceues facit sanctum Paulum *Chrysost. Homil. 1. de Cruce & latrone*, quæ præparationem significat. Cæna pura dicta

est apud *Irenæum lib. 5. cap. 23*. id est, sine azymis, ut explicat *Baron. anno 34*. cuius Rubricas cum augmento minorum nunc explicabimus.

2^a Finita Nona, Sacerdos & ministri induti paramenti nigri coloris, sine luminaribus & incenso ^b procedunt ad Altare: & ^c ante illud prostrati aliquamdiu orant. Interim Acolyths unam tantum ^d tobaleam extendunt super Altare. Sacerdos cum ministris facta oratione ascendit ad Altare, & ^e osculatur illud in medio; deinde Lector accedit ad legendum Prophetiam in loco ubi legitur Epistola, & incipit eam ^f sine titulo: quam etiam Sacerdos legit submissa voce apud Altare in cornu Epistolæ.

^a Finita Nona.] Notat hoc *Rupert. lib. 6. cap. 4*. Quia hora nona expirauit Christus, ad cuius quasi funus nos accedimus cum Nicodemo, & alijs, *Du-*

rand. lib. 6. cap. 77. neque enim hac die Missa dicitur, ex *Innocen. I*. quia percusso pastore, dispersi sunt Apostoli, & vsque ad diem Paschæ in tristitia